

Громік Галина Олександрівна,

ORCID <https://orcid.org/0009-0003-3889-2585>,

молодша наукова співробітниця,

відділ фонду юдаїки,

Інститут рукопису,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського,

Київ, Україна

e-mail: gromik@nbuv.gov.ua

Ялтинський журнал «Молодая Иудея» як джерело з історії єврейської періодики початку XX століття

За матеріалами зібрання єврейської преси відділу фонду юдаїки Інституту рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського авторка дослідила історію російськомовного журналу «Молодая Иудея» (назва в перекладі українською – «Молода Юдея») та його вплив на суспільні настрої єврейської молоді, уточнила періодизацію видання, проаналізувала зміст часопису та його особливості.

Ключові слова: єврейська преса, «Молодая Иудея», історія, євреї, єврейська молодь, відділ фонду юдаїки, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Щомісячний російськомовний журнал для єврейської учнівської молоді «Молодая Иудея» (назва в українському перекладі – «Молода Юдея») вперше вийшов друком у квітні 1906 року в Ялті. Це був період розквіту національної преси в Криму, спричинений, передусім, революційними подіями, піднесенням націоналістичних ідей і рухів. Єврейська молодь відігравала активну роль у суспільному житті південного містечка імперії, де, за даними перепису 1897 року, мешкали понад тисячу євреїв. Журнал «Молодая Иудея» був фактично органом міського відділення Єврейської товариської спілки (ЄТС), створеної в

Ялті в лютому 1905 року під час Конференції єврейської учнівської молоді. Пізніше, після припинення діяльності ЄТС, у Ялті було створено гурток єврейської учнівської молоді «Молодая Иудея» (Див. детальніше: Л.Б. Несколько слов о Евр. Тов. Союзе. // Молодая Иудея №4. 1906. С. 72). Слід зауважити, що на початку ХХ ст. журнали для учнівської молоді були характерним явищем, а єврейська молодь не залишалася осторонь суспільних процесів. Як зазначає у своїй праці «Кримська журналістика: етнічні аспекти» (Сімферополь: Тавр. гуманітар.-екол. ін-т. 2008. С. 71) дослідниця кримської етнічної преси Наталя Яблоновська, учнівські видання декларували партійну незалежність та інтернаціоналізм, і дотримувалися проголошених принципів.

Перший номер місячника засвідчив неабиякий інтерес до видання, примірники якого розлетілися, немов гарячі пиріжки. Жодного примірника не отримали навіть книжкові крамниці чи підписники, про що видавці повідомили в передмові до другого випуску часопису. Інформацію щодо накладу видання не зазначено. Цінова політика для внутрішнього споживача відрізнялася від цін для підписників з-за кордону: на дев'ять місяців – 2 рублі 25 коп. та 3 рублі відповідно. Окремі номери коштували по 30 коп.

У відділі фонду юдаїки Інституту рукопису Національної бібліотеки імені В. І. Вернадського зберігаються примірники другого та третього-четвертого чисел: саме стільки номерів побачили світло. Обсяг другого числа часопису – 64 сторінки, третє та четверте числа – об'єднані одним випуском і містять 81 сторінку. Редакція була розташована в Ялті на вулиці Набережній у будинку фармацевта й парфумера, купця II гільдії Якова Левентона. Одна з його доньок – Анна (Хана) Гофшнейдер-Левентон – була редакторкою й видавчиною журналу. Спеціально збудована для Левентонів будівля збереглася до наших днів і в українській Ялті була однією з визначних архітектурних пам'яток.

Як уже було зазначено, журнал видавали російською мовою, однак за змістом і суттю його не можна вважати «російськоімперським». У другому числі першою йшла рубрика «Літературно-художній відділ». Читачам було запропоновано легенду «Щастя» в перекладі з їдишу і посвятою «усім борцям».

У розділі віршів – перші поетичні спроби молодого Самуїла Маршака. Його творчість ялтинського періоду припала на навчання в чоловічій єврейській гімназії, де талановитий юнак захоплювався ідеями національного єврейського руху – сіонізму. Для видання «Молодая Иудея» Маршак став постійним автором, так само як і Лейб (Лев) Яффе – активіст сіоністського руху, поет, редактор і перекладач. Часопис не обмежувався винятково єврейськими авторами, натомість також активно залучав до співпраці українських літераторів і літераторок, які писали про нагальні питання. У згаданому номері опубліковано етюд полтавської російськомовної письменниці А. Круповецької «Нянька»: тема важкої долі малолітніх наймитів і дитячої праці була в центрі уваги тогочасної реалістичної прози, відповідала потребам часу, а відтак відгукувалася й на шпальтах «Молодой Иудеи». Важливим є і гендерний аспект: редакторка активно підтримувала боротьбу за рівність прав для жіноцтва.

«Літературно-художній відділ» другого випуску залишився в історії журналу як найщедріший на публікації. Подвійний третій-четвертий номер містив лише оповідання «Перед пам'ятником Миколи І» та поезії Я. Гітіна, С. Маршака і Л. Яффе. Видавці повідомляли, що рубрика значно скорочена через «не залежні» від них обставини і запевняли, що надолужать у наступних номерах. Вочевидь, такими обставинами були тиск і переслідування з боку імперської влади, котра, як пише у своїй праці «Дореволюционная периодическая печать Таврической губернии (1838–1916)» (Одеса: АО «Бахва». 2003. С. 25) дослідник Олег Хоменок, забороняла навіть у поміркованому тоні порушувати гострі соціальні питання.

Рубрика «Наша самоосвіта» проголошувала ідею національної самоосвіти без будь-якої партійної належності. Головна мета – «боротися за світлі ідеали». Тому стаття про «Національні організації пролетаріату», передрукована з газети «Вільна Україна» в перекладі з української, цілком вписувалася в редакційну політику журналу. У тому ж номері можна ознайомитися з публікацією з їдишомовного друкованого органу партії «Бунд» – газети «Фолксцайтунг» (у перекладі з їдишу – «Народна газета»). Редакційна стаття «Соціалісти

революціонери та національне самовизначення», фактично, проголошувала курс до національної ідентичності.

Заслуговує на увагу рубрика «Партії та єврейське питання». Редакція планувала друкувати «погляди різних партій як на єврейське, так і взагалі на національне питання», запрошувала до дискусій. Публікації з історії становлення єврейства, його економічної діяльності, культури посідали помітне місце на сторінках журналу.

Особливістю журналу була його кореспонденція. Географія повідомлень виходила далеко за межі Ялти та Криму. Власні кореспонденти надсилали матеріали з Ташкента, Бахмута, Самари, Петербурга, Ковна, Керчі, Одеси, Кременчука тощо.

Окремо наголосимо на періодизації часопису, у довідковій літературі та наукових розвідках інформація щодо його виходу доволі різна. Так, перший випуск журналу датовано квітнем 1906 року, другий – вийшов у травні, третій/четвертий номери об'єднані в один і побачили світло в червні того ж року. Загалом – чотири випуски за три місяці.

Часопис «Молодая Иудея» було закрито через репресії влади. Редакторка-видавчиня А. Гофшнейдер-Левентон емігрувала спочатку до Берліна, де вже мешкав її рідний брат Володимир, а згодом – до Нью-Йорка, де її молодша сестра Алла Назімова (справжнє ім'я – Марем-Ідес (Аделаїда) Левентон) уже була театральною, а згодом і голлівудською зіркою.

Як підсумок, варто зазначити, що видання журналу «Молодая Иудея» відображає потреби того часу й суспільні зміни та настрої, а відтак є цінним джерелом для істориків преси та національних рухів. Зокрема, кримський гурток «Молодая Иудея» став своєрідним провісником заснованого в 1909 році в Північній Америці однойменного сіоністського руху «Young Judaea». Революційно налаштована єврейська молодь не залишалася осторонь суспільно-політичних і освітніх процесів, започаткувавши популярну форму часопису учнівської молоді. Серед цікавинок видання – гендерний аспект. Жінка на чолі журналу – явище доволі рідкісне на початку ХХ ст. Помітною особливістю є

також розгалужена кореспондентська мережа. Попри статус «провінції», видавці орієнтувалися на кращі зразки європейської преси. Аналіз поетичного доробку С. Маршака руйнує радянські стереотипи і демонструє єврейського поета як безкомпромісного борця за справжні людські цінності.

«Молодая Иудея» є взірцем співпраці з демократичними національними рухами. Партнерство з українськими авторами засвідчило, що Ялта в імперські часи могла протистояти зросійщенню та російській асиміляції. Нетривале життя не завадило часопису стати помітним явищем в історії єврейської періодики початку XX століття, об'єднати навколо гуманістичних ідей прогресивних авторів різних національностей і залишити вагомий слід у розвитку міжкультурного діалогу.

Galyna Gromik,

ORCID <https://orcid.org/0009-0003-3889-2585>,

Junior Researcher,

Judaica Department,

Institute of Manuscript,

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine,

Kyiv, Ukraine

e-mail: gromik@nbuv.gov.ua

The Yalta magazine *Molodaya Iudea* (Young Judaea) as a source to the history of Jewish periodicals of the early 20th century

Based on the materials of the Jewish press collection of the Judaica Department of the Institute of Manuscript of V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, the author has studied the history of the Russian language magazine *Molodaya Iudeya* (title in English translation – Young Judea) and its influence on the social moods of Jewish youth, defined the periodization of the publication, and analyzed the content of the periodical and its specific features.

Keywords: Jewish press, Young Judaea, history, Jews, Jewish youth, Judaica Department, V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine.